

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІКТЕРІН БАҒАЛАУДА АКАДЕМИЯЛЫҚ АДАЛДЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Даулеш Өркен Мақсатқызы

daulesh04@mail.ru

«Білім берудегі менеджмент» білім бағдарламасының I курс магистранты, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ, Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі, п.ғ.д., профессор - Мұханбетжанова А.У.

Аңдатпа. Бастауыш сынып оқушыларының оқу жетістіктерін бағалау үрдісінде академиялық адалдықты қалыптастыру мәселесі толыққанды қарастырылып жатыр.

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқу жетістіктерін бағалау процесінде академиялық адалдықты қалыптастыру ерекшеліктері қарастырылады. Зерттеуде академиялық адалдықтың теориялық негіздері талданады және ерте білім беруде оның дмуына әсер ететін нгізгі факторлар анықталды. Этикалық оқу әрекетін тәрбиелеудегі педагогикалық құрал ретінде бағалаудың рөліне ерекше назар аударылады. Сондай-ақ мақалада академиялық адалдық принциптерін бастауыш мектептегі бағалау тәжірибесіне енгізудің практикалық стратегиялары ұсынылған. Нәтижелердің жүйелі және құндылыққа бағытталған бағалау тәсілері оқушылардың жауапкершілігін, тәуелсіздігі мен адалдығын дамытуға айтарлықтай үлес қосатынын көрсетеді.

Кілт сөздер: Академиялық адалдық, бағалау, бастауыш сынып, оқу жетістігі, педагогикалық әдістеме.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау аса маңызды. Бағалау білім деңгейін анықтау қралы емес, сонымен қатар оқушы тұлғасының қалыптасуына әсер ететін маңызды педагогикалық механизм болып табылады. Осы тұрғыда академиялық адалдықты қалыптастыру мәселесі өзекті ғылыми бағыттардың біріне айналып отыр.

Академиялық адалдық – студенттің оқу процесіндегі шынайылығы, әділдігі және жауапкершілігі. Бұл ұғым тек жоғары білім беру жүйесіне ғана тән емес, оның іргетасын бастауыш мектепте қалау керек. Өйткені дәл осы кезеңде баланың адамгершілік құндылықтары мен мінез-құлық нормалары қалыптасады.

Зерттеудің мақсаты – бастауыш сынып оқушыларының оқу жетістіктерін бағалау үдересінде академиялық тұтастықты қалыптастырудың ерекшеліктерін анықтау және оны жүзеге асырудың иімді жолдарын ұсыну.

Қазіргі білім беру жүйсінде академиялық адалдық мәселесі маңызды орын алады. Бұл білім алушының оқу-тәрбие процесіндегі этикалық нормаларды сақтауын, өз ісіне жауапкершілікпен қарауын және әділеттілік қағидаларын ұстануын білдіреді. Академиялық адалдық – бұл мінез-құлық нормаларының жиынтағы және білім беру ортасында қалыптасқан құндылықтар жүйесі.

Бұл тұжырымдаманы қалыптастыруда білім беру ұйымының мәдениеті, мұғалімнің кәсіби ұстанымы және бағалау жүйесінің ерекшеліктері маңызды рөл атқарады. Академиялық адалдықтың негізін қалау, әсіресе бастауыш мектепте оқушылардың болашақ оқу жән кәсіби іс-әрекетіне тікелей әсер етеді.

Бағалау жүйесі оқушының оқу әрекетіне тікелей әсер етеді. Қалыптастырушы бағлау оқушының оқу процесіне белсенді қатысуына, қатесін түсінуге және өзін-өзі жетілдіруіне ммкіндік береді. Бағалаудың бұл түрі оқушылардың ішкі ынтасын арттырып, адал оқу дағдыларын қалыптастыруға жағдай жасайды.

Тек түпкілікті нәтижеге бағытталған бағалау жүйесі кейбір жағдайларда нәтиеге жету үшін оқушылардың адал емес әрекеттерге баруына себеп болуы мүмкін. Сондықтан бағалау

жүйесін дұрыс ұйымдастыру академиялық адалдықты қалыптастырудың маңызды шарты болып табылады.

Бастауыш сынып жасындағы балалардың психологиялық және жас ерекшеліктері академиялық адалдықты қалыптастыруға ерекше көзқарасты талап етеді.

Біріншіден, бұл кезеңде оқушылар еліктеу арқылы білім алады. Олар мұғалімнің әрекетін қайталауға бейім. Сондықтан ұстаздың әділдігі мен шыншылдығы оқушыларға үлгі болады.

Екіншіден, осы жаста құндылықтар жүйесі қалыптасады. Оқушылар «дұрыс» және «бұрыс» әрекеттерді ажырата бастайды. Бұл оларға академиялық адалдықтың негізін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Үшіншіден, оқушылар бағалауға тәуелді болады. Олар көбінесе баға үшін емес, мұғалімнің мақұлдауы үшін әрекет етеді. Осы жағдайды дұрыс бағытта пайдалану арқылы адалдықты дамытуға болады.

Академиялық адалдықты түсіндірудің әртүрлі тәсілдері бар. Кейбір зерттеулер оны тәрбие мәдениетінің бір бөлігі ретінде қарастырса, басқалары педагогикалық процестің нәтижесі ретінде сипаттайды. Бағалау жүйесінің рөлін атап көрсететін бағыттар да бар. Бұл тәсілдерді салыстыру олардың әрқайсысының маңыздылығын көрсетеді. Дегенмен, академиялық адалдықты тиімді қалыптастыру үшін бұл тәсілдер кешенді түрде қолданылуы керек.

Бағалау жүйесін дұрыс ұйымдастыру академиялық адалдықты қалыптастыруда маңызды рөл ақарады. Қалыптастырушы бағалауды енгізу оқушылардың өзін-өзі бағалау және өзар бағалау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Бұл олардың жауапкершілігін арттырады. Бағалаудың анық және түсінікті критерийлерін пайдалану әділдікке деген сенімді арттырады. Оқушылар өз нәтижелерінің қалай бағаланатынын анық түсінеді.

Рефлексия оқушыларға өз әрекеттерін талдауға мүмкіндік береді. Олар тапсырманы қаншалықты адал орындағанын және қандай қиындықтарға тап болғанын анықтай алады. Сондай-ақ қателіктерді жазалу құралы ретінде емес, даму мүмкіндігі ретінде қарастыру маңызды.

Осы орайда тақырыпқа сай зерттеу жұмысы жүргізілді. Зерттеу жұмысы барысында бастауыш сынып оқушыларының оқу жетістіктерін бағалау үдерісінде академиялық адалдықты қалыптастыру ерекшеліктерін анықтауға бағытталған эксперименттік жұмыс жасалды. Эксперимент екі кезеңнен тұрды: диагностикалық және қалыптастырушы.

Диагностикалық кезеңде оқушылардың академиялық адалдық деңгейі анықталды. Бұл кезеңде бақылау, сауалнама және оқушылардың оқу әрекеттерін талдау әдістері қолданылды. Нәтижесінде оқушылар арасында тапсырмаларды орындау барысында сыртқы көмекке жүгіну, бір-бірінен көшіру сияқты әрекеттердің кездесетіні байқалды, сондай-ақ академиялық адалдық ұғымының толық қалыптаспағаны анықталды.

Келесі кезең қалыптастырушы кезеңінде оқу үдерісіне қалыптастырушы бағалау элементтері жүйелі түрде енгізілді. Атап айтқанда, өзін-өзі бағалау, бірін-бірі бағалау, ашық бағалау критерийлері және рефлексия әдістері қолданылды. Сонымен қатар оқушыларға академиялық адалдықты дамытуға бағытталған арнайы тапсырмалар ұсынылды.

Эксперимент нәтижелері көрсеткендей, енгізілген педагогикалық тәсілдер оқушылардың оқу әрекетіне оң әсерін тигізді. Оқушылардың өз бетінше жұмыс істеу дағдылары қалыптасып, тапсырмаларды адал орындауға деген ұмтылысы артты. Сонымен қатар көшіру әрекеттерінің азайғаны және жауапкершілік деңгейінің жоғарыланғаны байқалды.

Жалпы алғанда, зерттеу нәтижелері қалыптастырушы бағалау неізінде ұйымдастырылған оқу үдерісі бастауыш сынып оқушыларында академиялық адалдықты тиімді қалыптастыруға мүмкіндік беретінін дәлелдейді.

Зерттеу нәтижелеріне сүйене тырып, бастауыш сынып оқушыларының оқу жетістіктерін бағалау үдерісінде академиялық адалдықты тиімді қалыптастыру үшін келесі ғылыми-негізделген ұсыныстар беріледі.

Біріншіден, бастауыш білім беру жүйесінде бағалаудың қалыптастырушы түріне басымдық беру қажет. Қалыптастырушы бағалау оқушылардың оқу үдерісіне белсенді қатысуына, өз оқу нәтижелерін талдауына және қателіктерін түзетуіне мүмкіндік береді. Мұндай бағалау жүйесі нәтижеге емес, үдеріске бағытталғандықтан, оқушыларда адал рындау дағдылары қалыптасады. Сонымен қатар ол ішкі мотивацияны арттырып, сыртқы бақылауға тәуелділікті азайтады.

Екіншіден, академиялық адалдық қағидаларын оқу мазмұнына жүйелі түрде кіріктіру маңызды. Бұл тек жеке тәрбие жұмысы ретінде емес, әр пәннің мазмұны арқылы жүзеге асырылуы тиіс. Мысалы, тапсырмаларды рындау кезінде дербестік, жауапкершілік және әділдік ұғымдары түсіндіріліп, ақты оқу жағдаяттары арқылы бекітілуі қажет. Осылайша, академиялық адалдық оқушының күнделікті оқу әрекетінің ажырамас бөлігіне айналады.

Үшіншіден, мұғалімдердің академиялық адалдықты қалыптастыру бағытындағы кәсіби даярлығын артыру қажет. Мұғалім бағалау үдерісін ұйымдастырушы және құндылықтарды жеткізуші негізгі тұлға болғандықтан, оның әділдігі, талап қоюы және педагогикалық ұстанымы шешуші рөл атқарады. Сондықтан педагогтарды қалыптастырушы бағалау, кері байланыс беру және рефлексия ұйымдастыру әдістері бойынша арнайы даярлау ұсынылады.

Төртіншіден, бағалау критерийлерін ашық және түсінікті ету маңызды шарт болып табылады. Бағалау талаптарының айқын болуы оқушыларда әділдікке деген сенімді қалыптастырып, күмән мен бейресми әрекеттердің алдын алады. Әрбір тапсырмаға қойылатын талаптар алдын ала түсіндіріліп, оқушылардың өз нәтижелерін бағалауға қаысуы қамтамасыз етілуі тиіс.

Бесіншіден, оқушылардың рефлексия жасау дағдыларын жүйелі түрде дамыту қажет. Рефлексия оқушыларға өз оқу әрекетін бағалауға, қателіктерін түсінуге және оларды түзету жолдарын анықтауға мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде жауапкершілік пен адалдықтың қалыптасуына ықпал етеді.

Жалпы алғанда, ұсынылған шараларды кешенді түрде жүзеге асыру бастауыш сынып оқушыларының оқу үдерісінде академиялық адалдықты қалыптастырудың тиімділігін арттырады. Бұл оқушылардың тек білім сапасын ғана емес, сонымен қатар тұлғалық қасиеттерін дамытуға да оң ықпал етеді.

Қорытынды

Академиялық адалдықты қалыптастыру оқу-тәрбие процесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады және ұзақ мерзімді және жүйелі жұмысты талап етеді. Бұл құбылыс белгілі бір ережелер мен талаптарды сақтау арқылы ғана емес, сонымен қатар білім беру ортасының мазмұны, бағалау жүйесінің ерекшеліктері, мұғалімнің кәсіби-педагогикалық ұстанымы арқылы жүзеге асады.

Зерттеу нәтижелері бастауыш мектеп кезеңінде академиялық адалдықтың негізін қалауға қолайлы жағдай бар екенін көрсетті. Атап айтқанда, оқу жетістіктерін бағалау үдерісін дұрыс ұйымдастыру студенттердің жеке қасиеттеріне тікелей әсер етеді. Қалыптастырушы бағалауға негізделген тәсілдер студенттердің өзіндік жұмыс істеу дағдыларын дамытады және оқу тапсырмаларын адал орындауға ішкі ынтасын арттырады. Сонымен қатар, мұндай бағалау жүйесі оқушылардың жауапкершілік деңгейін арттырып, өз іс-әрекетіне сыни көзқараспен қарауға мүмкіндік береді.

Зерттеу бағалау критерийлерінің ашықтығы, жүйелі рефлексия және мұғалімнің әділ және қолдаушы ұстанымы академиялық адалдықты тәрбиелеуде ерекше маңызды екенін көрсетті. Бұл факторлар студенттер үшін сенімді оқу ортасын құруға және адал мінез-құлық нормаларын орнатуға көмектеседі.

Осылайша, академиялық адалдықты дамыту оқу жетістіктерін бағалау үдерісімен тығыз байланыста қарастырылуы тиіс. Бағалау тек білімді өлшеу құралы емес, сонымен қатар оқушының тұлғалық дамуын қамтамасыз ететін тиімді педагогикалық тетік ретінде қарастырылуы қажет.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Peters, M. A. Academic integrity: An interview with Tracey Bretag. *Educational Philosophy and Theory*. – 2019, – 51(8). – P. 751–756.
2. Eaton S. E. Academic integrity during COVID-19: Reflections from the University of Calgary // *International Studies in Educational Administration*. – 2020. – Vol. 48(1). – P. 80–85.
3. Bertram Gallant T. *Creating the ethical academy: A systems approach to understanding misconduct and empowering change in higher education*. – New York: Routledge, 2021. – 240 p.
4. Black P., Wiliam D. Classroom assessment and pedagogy // *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*. – 2018. – Vol. 25(6). – P. 551–575.
5. ЮНЕСКО. Академическая честность и этика в образовании: международные подходы. – Париж: UNESCO Publishing, 2021. – 75 с.
6. Назарбаев Интеллектуальные школы. Академическая честность в организациях среднего образования: методические рекомендации. – Нур-Султан: NIS, 2020. – 60 с